

BRONČANODOBNE OSTAVE IZ DALMACIJE

UDK 903.8 (497,5) "6377"

Primljeno/Received: 1999. 9. 1.

Prihvaćeno/Accepted: 1999. 11. 12.

Dunja Glogović
HR 10000 Zagreb
Institut za arheologiju
Ulica grada Vukovara 68

Obraduju se ostave Seline, Balina Glavica, Krčulj, Marina, Sitno Gornje i Cavtat. Spomenuta su još nalazišta Studenci i Makarska kao nalazišta ostava. Analiziran je njihov sadržaj i kulturna pripadnost.

Ključne riječi: Dalmacija, brončanodobne ostave.

Iz jadranskog se područja Hrvatske u arheološkoj literaturi spominje nekoliko brončanodobnih ostava (Batović 1983: 282sq).¹ Istarski su nalazi ove kategorije nedavno temeljito obrađeni (Mihovilić 1991: 207 – 213), a sljedeći, najsjeverniji nalaz ostave na jadranskom obalnom pojasu su Seline. Mjesto nalaza dotične ostave je "Sv. Petar", starohrvatska srednjovjekovna crkva koja se nalazi između mjesta Seline i podvelebitskog Starigrada. Predmeti koji se ovoj ostavi pripisuju ustvari potječu iz arheološke zbirke koja je nekad bila u Obrovcu, a za vrijeme Drugog svjetskog rata je deložirana ili raznesena. Nešto je materijala dospjelo u Arheološki muzej u Zadru. S istom su oznakom lokaliteta - Seline - u Arheološkom muzeju u Zadru pohranjeni: kamena sjekira, dva kelta, dva koplja i jedan prstenasti kolut (T. 1, 1-5). Sve je to nađeno, navodno, još prije Prvog svjetskog rata. Bilješke o okolnostima nalaza nisu sačuvane, pa Batović izražava suzdržanost u pogledu autentičnosti ove ostave (Batović 1965: 48, 52sq, Sl. 1:3; 2:6; Hiller 1991: 385, T. 45: 460). Mala zdepasta sjekirica – kelt s "recentno deformiranom ušicom"

(T. 1, 3) i kelt sa lepezasto proširenom oštricom (T. 1, 4), iako različiti tipovi, jednako se, i to dosta široko datiraju, od početka stupnja Ha B, pa dalje (Žeravica 1993: 77, 80, 85, 103, Br. 280, 555).

Slično je nejasna situacija glede ostave Balina Glavica koja se katkada u literaturi naziva također Balijina Glavica. To je gradina na koti 362 u selu Umljanovići kraj Drniša, a inače je tu ubiciran rimski municipium Magnum, odnosno delmatski Sinotij.² Godine 1911. Arheološki je muzej u Splitu kupio od nalaznika skupinu brončanoga nakita, koji je pronađen na jedan metar dubine prigodom raskapanja kamenja iz rimskog vremena. Riječ je o dva spiralnonaočalasta privjeska sa cilindričnim navojem između spirala, četiri narebrene manšetaste narukvice, osam tordiranih torkvesa. Ivan je Marović, suprotno od Vinski & Vinski Gasparini, mišljenja da bi se isto tako moglo raditi o predmetima iz groba, odnosno da je, s obzirom na parni broj - dva privjeska, dva para narukvica, šest torkvesa, riječ o nakitnoj garnituri (Vinski & Vinski Gasparini 1956: 61, 80; Marović 1969: 11sq, sl. 4).

¹ Na Batovićevom ih popisu ima ukupno 17: Oprtalj, Brtonigla, Monte Grosso, Seline, Balina Glavica, Dabar, Studenac (?), Ometela u selu Gmić kod Prozora, Sitno, Makarska, okolica Ljubuškog, Petrovac, Gradina u Zavrhu kod Nikšića, Gradova gradina u Petrovićima, Cavtat, Vihovica kod Mostara i nepoznato nalazište u južnoj Dalmaciji.

² Zahvaljujem prof. dr. Slobodanu Čačeu na pomoći kod razrješavanja nedoumica glede imena i smještaja ovoga lokaliteta.

Sl. 1 Falera iz ostave Marina.
Fig. 1 Phalera from Marina hoard (Foto Tonći Seser)

Objavljujući nalaz groba iz Ostrošća pokraj Cazina, Branka Runig je nabrojala i kartirala analogne skupne nalaze ogrlica-torkvesa, uključivši i Balinu Glavicu. U ostrožačkom je grobu, naime uz iglu i naušnice kod glave, bila na poprsju spiralnonaočalasta fibula i pet tordiranih torkvesa nejednake veličine. Uz to je bio u grobu još jedan par širokih spiralnih narukvica, deset nanogvica i petnaest komada štapićastih privjesaka s prstenom. Grob je bio ženski, kako je pokazala analiza ostataka kostiju (Raunig 1982: 8sq). Za pretpostaviti je, dakle, da oprema iz Baline Glavice pripada ženskom pokopu, ukoliko bismo se priklonili Maroviću. Analogno grobu iz Ostrošća, pet je primjeraka tordiranih torkvesa pronađeno u skupnom nalazu Otok (Vitina) u Hercegovini u kombinaciji s parom naušnica i jednom fibulom. Nakit je otkriven god. 1901., a predmeti su dospjeli u sarajevski Zemaljski muzej s podatkom da su, navodno nađeni kod regulacije rijeke Mlade (Trebižat) što je indicija za votivno deponiranje (Čović 1971: 301sq). Očigledno se pomoću drugih nalaza sličnog sastava – nakit s većom količinom torkvesa - koji su i sami problematični, ne može razriješiti dvojba radi li se o ostavi ili grobu kod nalaza iz Baline Glavice, no zbog blizine, te pripadnosti dalmatinskoj kulturnoj zoni, čini se uvjerljivije nakit iz Baline Glavice ipak uzeti kao ostavu s premisom koja vrijedi i za nalaz iz Otoka (Vitina). Nalazi iz Ostrošća u Bosni i Otoka (Vitina) u Hercegovini datirani su u osmo st. pr. Kr. (Raunig 1982: 10; Čović 1971: 307), a nakit iz Baline Glavice kod kojega nema fibule, može se datirati i nešto ranije, tj. na početak stupnja Ha B.

Sl. 2 Tuljasta sjekira iz ostave Marina.
Fig. 2 Socketed axe from Marina hoard (Foto Tonći Seser).

U arheološkom muzeju u Zagrebu nalazi se jednorezna sjekira s rupom za nasad, (T. 1, 7) nađena na Balinoj Glavici (Žeravica 1993: 45) u ostavi zajedno s još dva ulomka od sjekira koji se nalaze u Franjevačkom samostanu u Sinju. Jedan je od tih ulomaka sigurno donji dio, odnosno oštrica šuplje sjekire (T. 1, 8), a drugi ima plosnato-pravokutni presjek (T. 1, 9) i možda je riječ o nekom sjekiri sličnom oruđu (Žeravica 1993: 107; Marović 1981: 49, sl. 16: 3,4). Dalo bi se, znači zaključiti da su na Balinoj Glavici bila dva depoa - jedan s nakitom, a drugi sa sjekirama. Postoji i još jedan kelt s ušicom (T. 1, 6), za koji I. Marović piše da je nađen na "Balinoj Glavici, blizu sela Kljaci" što je

Sl. 3 *Spiralnonaočalasti privjesak iz ostave Sitno Gornje.*
 Fig. 3 *Spectacle pendant from Sitno Gornje hoard (Foto Tonči Seser).*

preuzeo Z. Žeravica (Marović 1981: 44; Žeravica 1993: 82) zajedno s podatkom da bi i taj kelt moga biti iz ostave.

Ostava iz Primoštena u literaturi se pojavila 1956. g. na popisu *prethistorijskih* ostava u Hrvatskoj i Srijemu i to pod imenom Kunara – Primošten (Vinski & Vinski Gasparini 1956: 86). Kompletnu je ostavu objavio Marko Mendušić g. 1994. u katalogu uz prigodnu izložbu s ovim opisom nalaza: Na položaju Krčulj prilikom pripremanja zemlje za vinograd na brdu Kunara pronađena je 1938.g. keramička posuda u kojoj je bilo oko sedamdeset komada metala. Predmete je od nalaznika otkupio muzej u Šibeniku (Mendušić 1994: 4).

Ostava iz Krčulja, za razliku od dvije sporne ostave iz Baline Glavice i one iz Selina, predstavlja tipičnu pohranu imovine koju čini brončani otpad. Dokazuju to sitni lomovi, jednako kao amorfni metal. Ima više ulomaka kopalja, od toga jedan nasadni dio koplja. Ostalo su dijelovi lista i vrška koplja (T. 2, 17, 18). Ima mnogo komada brončanog lima, fragment noža, a za većinu se sitnijih ulomaka ne može odrediti namjena. U ostavu idu četiri ulomka jednorednih sjekira s rupom za nasad (T. 2, 10 – 14). Od ostalih dvanaest komada fragmentiranih sjekira, tri su razmjerno bolje sačuvane tuljaste sjekire. Dva kelta (T. 2, 1, 2) s rebrastim ornamentom pripadaju jednoj od mnogih varijanti ukrašenih sjekira kojih je na području koje Zdenko Žeravica obrađuje (vidi gore) nađeno relativno mnogo - 260 komada (Žeravica 1993: 86 – 100).

Mala lučna fibula (T. 2, 19) u ostavi Krčulj ima masivni deo luk okruglog presjeka na kojemu su slabo vidljive zone ukrasa s motivom grančice. Petlja je dvostruka, a nedostaje igla, i preklap nožice polukružnog

oblika. Odlomljena bi se igla lako dala nadomjestiti, no manjak na nožici čini fibulu sasvim neupotrebljivom. Lučne fibule općenito su oblik kasnog brončanog doba liburnske i dalmatinske kulturne skupine, s napomenom da lučne fibule ovog oblika, tj. s niskim masivnim lukom nisu tipične u usporedbi s tordiranim fibulama i fibulama sa zonalnim kružnim urezivanjem na luku. Najranija bi datacija za fibulu iz Krčulja bila 9. st. pr. Kr.

Drugoj fibuli, pijavičastoj, iz ostave sačuvan je samo luk, a i taj podosta neuobičajenog oblika (T. 2, 20). Za nju se najbliža analogija nalazi u japodskoj kulturi, konkretno u pijavičastim fibulama iz Prozora i iz groba broj 8 u tumulu IV u Vrepcu (Lo Schiavo 1970: 435, T. 27: 4; Drechsler-Bižić 1987: 400, T. 43: 3) koje su okarakterizirane kao domaći, japodski proizvod, a datirane su u 8. st. pr. Kr.

Vinski & Vinski-Gasparini su ostavu kronološki smjestili u stupanj Ha B 1, dok je Mendušić ostavu datirao oko godine 800. pr. Kr. Pijavičasta fibula ne može biti starija od gore navedene datacije tako da je 8. st. pr. Kr. okvirna datacija ostave.

Niti jedan predmet iz ovog nalaza nije čitav, ili sačuvan do te mjere da bi se mogao popraviti ili preraditi. Komadi bronce su išli na vagu, bilo za preradu ili su komadići standardizirane težine korišteni kao "novac" u nekom predmonetarnom sustavu. Prema tome bismo ostavu iz Krčulja mogli općenito okarakterizirati kao individualnu ostavu, s hipotetskim monetarnim značajem.

Ostavu iz Marine - Trogir ili Dabar - Seget koja se nalazi u arheološkom muzeju u Splitu, obradio je,

Sl. 4 Fragment sjekire albano-dalmatinskog tipa iz ostave Sitno Gornje.

Fig. 4 Fragment of the Albano-Dalmatian - type axe from Sitno Gornje hoard (Foto Tonči Seser).

nakon F. Holstea i K. Vinski-Gasparini, također Batović (Holste 1951: 9, T. 17, 1-10; Vinski Gasparini 1973: 182, T. 82 A; Batović 1983: 335, T. 49). Ona nije čitava sačuvana, pa broj predmeta iz ostave, kao i inventar od objave do objave ponešto varira. U njoj su bili ulomci mačeva, jedan ulomak bodeža, nož, jedan čitav kelt, jedan ulomak tj. oštrica od sjekire, jedan cijeli srp i dva fragmentirana, kasnije rekonstruirana. Falera iz ostave (sl. 1) također je reparirana.³ Veliki

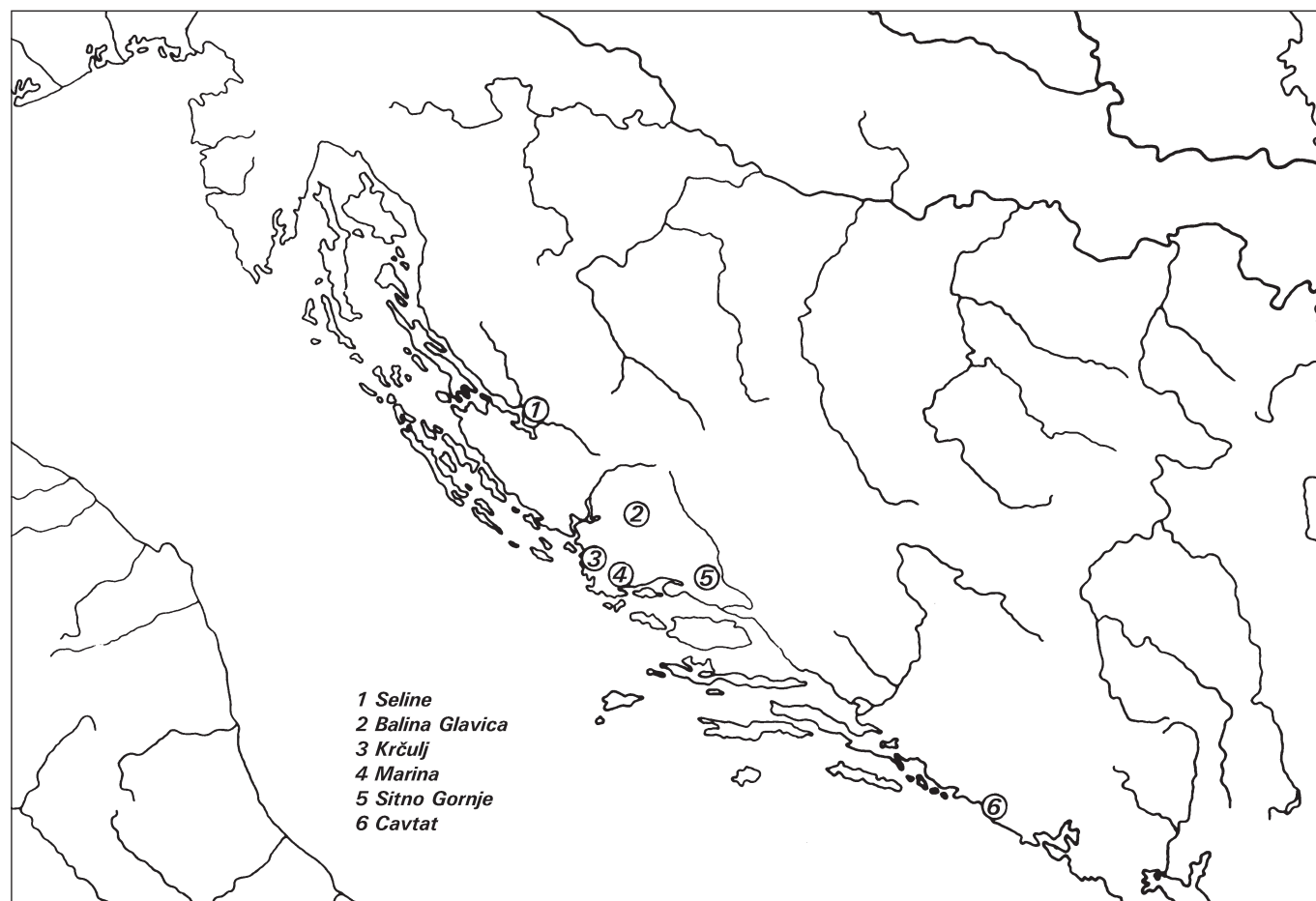
ravni disk s koncentričnim žlijebljenjem i zrakastim zonama narebnja po rubu tip je koji dolazi u mnogim ostavama srednjega i kasnoga brončanog doba u srednjem Podunavlju, pa tako i u nekoliko slavonskih i sjevernohrvatskih ostava druge faze: Otok - Privlaka, Bizovac, Gornja Vrba (Vinski-Gasparini 1973: sl. 3: 20; T. 28: 9; 35: 9; 50: 20). Disk iz ostave u Marini ima izdanak u obliku slova T koji je i sam narebn, gotovo identičan je s falerom iz ostave Blatnica kod Tešnja u Bosni (Mandić 1931: 13, 14, sl. 1, 2), dok falera iz ostave u Vinči ima polukružni – gljivasti izdanak na rubu i dugački trn na sredini (Garašanin 1954, 21, T. 10, 2). Nakon ostava KPŽ koje je objavila Z. Vinski-Gasparini, kasnije su nađeni ulomci jednako ornamentiranih diskova u ostavama Livadićeva ulica - Slavonski Brod (Miškiv 1982: 177, T. 7, 8) i u ostavi iz Poljanaca (Bulat 1975: 16, T. 15, 7). Fragment iz druge ostave ima “držak” kao slovo T jednako kao falera iz Marine. Na rubnome fragmentu falere iz Punitovaca (Đakovo) narebnjeni je kukasti izdanak (Vinski-Gasparini 1980: 90, T. 6, 2a, b). Ulomak toga tipa falere nalazi se u ostavi Malička (Vrginmost) na Baniji (Balen-Letunić 1985: 35, T. 1, 1) i u depou Hočko Pohorje u Sloveniji (Čerče & Šinkovec 1995: T. 81, 128). Kako veliki diskovi – falere imaju često trn na sredini, zamišljamo ih kao dio prsnog oklopa, možda su bile aplicirane na kožnati prsluk (Cf. Schauer 1982: 335-349). Izdanak na rubu falere tipa Marina-Blatnica i kod većine drugih, nije služio za pričvršćivanje na podlogu, za to su bile ušice na poledini. Vjerojatno su se na njih navezivali neki drugi dijelovi opreme ili naoružanja.

Za polomljene brončane predmete iz ostave Marina (mačevi, bodež, nož, srpovi, falera) vrijedi ista interpretacija kao i za ostavu Krčulj. Repertoar ostave iz Marine većinama odgovara tipici slavonskih ostava, osim kelta (Sl. 2) koji je usmjeren prema Hrvatskom Zagorju (Budinišćina: Vinski-Gasparini 1973: T. 78:7) i Sloveniji (Čermožiše, Gorenji Log pri Litiji: Čerče & Šinkovec 1995: T. 43: 9; 69: 2), a falera tip Marina - Blatnica bila bi izvjesna poveznica sa zapadnobalkanskim, odnosno bosanskim prostorom.

Studenci u srednjoj Dalmaciji spominju se kao nalazište ostave s upitnikom koji se možda odnosi na kategoriju nalaza, a možda na lokalitet. Prema Stipčeviću u Arheološkom muzeju Split nalaze se dvije brončane pločice “koje su pripadale jednoj ostavi” s ugraviranim simbolom *labrysa* na sredini. To je sve što se za sad znade o toj ostavi (Batović 1983: 283, 335; Stipčević 1981: 159, 174).

Upitna je jednako tako i ostava iz Makarske koju je kupio Arthur Evans za vrijeme boravka u našim krajevima, a čuva je *Ashmolean Museum* u Oxfordu.

³ Prof. Damiru Kliškiću iz Arheološkog muzeja u Splitu zahvaljujem na fotografijama.

Sl. 5 Karta nalazišta brončanodobnih ostava u Dalmaciji
 Fig. 5 Map showing the Locations of Bronze-Age Hoards in Dalmatia

Riječ je o osam primjeraka brončanog oruđa iz kasnog brončanog doba, no nalaz se najviše spominje zbog ingota tzv. Keftiu ili ox-hide tipa iz ostave koji bi dokazivao prisutnost kretske - mikenske monete u Jadranu (Buchholz 1959: 2 – 40; Stipčević 1981: 174).⁴

Godine 1892. na strmim obroncima planine Mosor u selu Sitno Gornje nađena je ostava, težine 8–9 kg. Bronca je bila, prema opisu nalaznika, rasprostrta na površini oko 30 cm² položena u zemlju bez posude. Veći su komadi bili ispod, a nakit – tri spralnoaočalasta privjeska - povrh njih. U prvobitnoj su objavi bili, osim

čitavih i fragmentiranih sjekira, još samo dva privjeska (Sl. 3) i dvostruka igla (Kaer 1889: 518 sq), koja se inače datira u 6. st. pr. Kr. Materijal, ukupno šesnaest predmeta, nalazi se u Arheološkom muzeju u Splitu. U ostavi je jedna sjekira sa zaliscima koja je vjerojatno italske provenijencije (Žeravica 1993: 72). Fragmentirana je sjekira “klasični” albano-dalmatinski tip (sl. 4) koji je vrlo je detaljno, u tipološkom i kulturološkom pogledu elaborirao Žeravica (Žeravica 1993: 32 – 44). Keltovi iz ostave s profiliranim rubom – sa ili bez ušice – veoma su rasprostranjen tip tuljastih sjekira iz mlađih stupnjeva srednjoeuropske kulture polja sa

⁴ Na inventarskoj kartici u Ashmoleanu piše: 1218 – 1226 Tools. Bronze. Late Bronze Age. Makarska Jugoslavija. Sir John Evans Coll. “See Cypriot cards” 1879. The provenance of this “hoard” has been questioned and H.W. Catling has suggested that a possible mistake has been made and the provenance might be the village of Makrasyka S of Kalopsidha. However John Evans mentions the tools in ABI (1881) p. 183, 173 with Makarska as provenance. Arthur Evans published the small ox hide ingot from the “hoard” in Corolla Numismatica (1906) fig. 12 “In 1880 my father sir John Evans obtained from Makarska on the Dalmatian coast.” If the mistake was made it was made by both the Evans. Arthur Evans was lived at Ragusa from 1878 – 1881. /1218 – 1226 Orude. Bronca. Kasno brončano doba. Makarska Jugoslavija. Zbirka sir John Evansa. “Vidi ciparske karte” 1879. Provenijancija ove “ostave” je upitna i H.W.Catling je sugerirao da je greška moguća i da provenijencija može biti selo Makrasika južno od Kalopside. Ipak John Evans spominje oruđe u ABI (1881) s. 183, 173 s Makarskom kao provenijencijom. Arthur Evans je publicirao maleni ox hide ingot iz “ostave” u Corolla Numismatica (1906) sl.12 “God. 1880 moj je otac sir John Evans nabavio iz Makarske na dalmatinskoj obali.” Ako je počinjena greška bilo je to od obojice Evansa. Arthur Evans je živio u Dubrovniku od 1878 – 1881/.

ostava	mač	bodež	kelt	sjekira /zalic.	ostale sjekire	koplje	srp	nož	nakit
Seline			2			2			1
Bal.Glav. I									14
Bal.Glav. II			3 (?)		1				
Krčulj			3		11	2		1	3
Marina	2	1	1		1		3	1	1
Sitno Gornj.			5	1	7				3
Cavtat						1	1		6
suma	2	1	14	1	19	5	4	2	28

Tablica 1: Brojčana zastupljenost predmeta u ostavama.
Tab. 1 : Numerical representation of the objects in hoards.

žarama (Novotná 1970: 91 – 93). Vrlo dobru analogiju nalaza albano–dalmatinskih sjekira u kombinaciji s keltovima s ušicom imamo u ostavi iz Torovice (sj. Albanija) datiranoj u 10. st. pr. Kr. Na početku željeznog doba u Albaniji je naglo porastao broj albano-dalmatinskih sjekira i one tada u sirovom obliku postaju nadomjestak novcu kako je zapaženo *a propos* ove albanske ostave (Prendi 1988: 200, Br 49).

Teške jednoredne sjekire s rupom za nasađivanje, kojih ulomke imamo također u ostavama Balina Glavica i Krčulj, oblik su koji dolazi u stupnju Ha B, u Italiji u *Bronzo Finale*, tako da su komadi masivnih sjekira nešto mlađa komponenta ostave iz Sitna Gornjeg. Spiralni privjesci s dugačkim navojem u sredini tipični su za zapadnobalkansko-dalmatinski prostor i pojavljuju se u kasnom stupnju Ha A, u tzv. horizontu lučnih fibula s dva gumba (Batović 1959: 62, Karta 4; Glogović 1989: 81, T. 1).

U Cavtatu je iskopana ostava prigodom izgradnje hotela u uvali “Tiha” godine 1950. Prvo su nađene masivne narukvice, a ostali su ulomci metala sakupljeni naknadno u iskopu na gradilištu. Ukupno ima deset predmeta, a uz metal su objavljena dva ulomka keramike kao navodni ostaci posude u kojoj je bila zakopana ostava. (Drechsler-Bižić 1982: 63 – 72). Osim tri narukvice, relativno je dobro sačuvan vrh od koplja, a ostalo su ulomci nakita i komad jednoga srpa. Masivne,

ukrašene narukvice iz ostave povezane su s unutarnjo balkanskim i panonsko-podunavskim prostorom kasnoga brončanog doba (Glogović 1998: 84).

Malo koplje iz ostave ima oblik lovorova lista, s izrazito koničnim tuljcem i uskim krilcima. Takova se koplja datiraju u kasni stupanj Ha B. Koplje iz Selina s kraćim tuljcem isto je tako lovorolisni oblik, dok je drugo koplje rombičnog oblika, a oba su iz drugoga horizonta ostava KPŽ - dolaze zajedno npr. u ostavama Tenja (Vinski - Gasparini 1973: T. 31, 16; 32, 7 – 13), Brodski Varoš (Vinski - Gasparini 1973: T. 60, 12; 61, 24).

Iz priložene se tablice (Tablica 1) ne može očitati neki uzorak strukture dalmatinskih ostava, niti iz motrišta rasprostiranja (sl. 5), niti u kronološkom pogledu. Ostava Marina, koja ide u stariju kulturu polja sa žarama najraznovrsnija je, što se za jednako atribuirane Seline ne može reći. Krčulj, Balina Glavica, Sitno i Cavtat, ostave koje su datirane u mlađu kulturu polja sa žarama (Teržan 1995: 366, 370), imaju na prvi pogled više nakita, no Balina Glavica je ionako sporna, a za Sitno Gornje to ne vrijedi, itd.

Našega slavljenika, uvaženog profesora Marina Zaninovića, ne možemo obradovati s brončanodobnom ostavom na njegovom dragom Hvaru, no neka ovaj odabir Dalmacije kao teme, bude moja čestitka.

POPIS LITERATURE

- Balen-Letunić 1985 D. Balen-Letunić, Ostava kasnog brončanog doba iz Maličke, VAMZ, 3. Ser. 18, 1985, 35 – 44.
- Batović 1959 Š. Batović, Iz ranog željeznog doba Liburnije, Diadora 1, 1959, 38-81.
- Batović 1965 Š. Batović, Prapovijesna brončana koplja u Arheološkom muzeju u Zadru, Diadora 3, 1965, 45 – 71.
- Batović 1983 Š. Batović, Kasno brončano doba na istočnom jadranskom primorju, PJZ, IV Bronzano doba, 271 – 373, Sarajevo 1983.
- Buchholz 1959 H.G. Buchholz, Keftiubarren und Erzhandel im zweiten vorchristlichen Jahrtausend, PZ 37, 1959, 1 – 40.
- Bulat 1975 M. Bulat, Kasnobrončanodobni depo iz Poljanaca na Savi, Osječki zbornik 14/15, 1973/1975, 4 – 37.
- Čerče & Šinkovec 1995 P. Čerče / I. Šinkovec, Depojske in posamezne kovinske najdbe bakrene in bronaste dobe na Slovenskem I, Ed. Biba Teržan, Katalogi in monografije 29, Ljubljana 1995, 129-333.
- Čović 1971 B. Čović, Nalaz praistorijskog nakita iz Otoka (Vitina) GZM 26, 1971, 301 – 307.
- Drechsler-Bižić 1982 R. Drechsler-Bižić, Ostava kasnog brončanog doba iz okolice Cavtata, Arheološki radovi i rasprave 8-9, 1982, 63 – 75.
- Drechsler-Bižić 1987 R. Drechsler-Bižić, Japodska kultura, PJZ, V Željezno doba, 391 – 441, Sarajevo 1987.
- Garašanin 1954 D. Garašanin, *Praistorija I, Katalog metala*, Beograd 1954.
- Glogović 1989 D. Glogović, *Prilozi poznavanju željeznog doba na sjevernom Jadranu, Hrvatsko primorje i Kvarnerski otoci*, Monografije 1, Zagreb 1989.
- Glogović 1998 D. Glogović, Brončanodobne narukvice iz Dalmacije s obzirom na nalaze iz okolice Šibenika, Izdanja HAD 19, Zagreb, 1998, 83 – 88.
- Hiller 1991 G. Hiller, *Zur Japodischen und Liburnischen Früheisenzeit Nordwestjugoslawiens*, Heidelberg 1991.
- Holste 1951 F. Holste, *Hortfunde Südosteuropas*, Marburg/Lahn 1951.
- Kaer 1889 P. Kaer, Ein Bronze-Depotfund aus Dalmatien, WMBH 6, 1889, 519-523.
- Lo Schiavo 1970 F. Lo Schiavo, *Il gruppo liburnico-japodico, per una definizione nell' ambito della protostoria balcanica*, Roma 1970.
- Mandić 1931 M. Mandić, Brončani nalaz iz Blatnice kod Tešnja, GZM 43, 1931, 14 – 15.
- Marović 1981 I. Marović, Prilozi poznavanju brončanog doba u Dalmaciji, VAHD 75, 1981, 70 – 61.
- Mendušić 1994 M. Mendušić, *Krčulj, Ostava iz starijeg željeznog doba*, Šibenik 1994.
- Mihovilić 1991 K. Mihovilić, Nalazi prahistorijskih ostava na području Istre, Arheološki vestnik 42, 1991, 207-213.
- Miškić 1982 J. Miškić, Brončanodobna ostava iz Slavenskog Broda Livadićeva ulica, Vijesti 5 – 6, Muzej Brodskog posavalja, 1982, 167 – 179.
- Novotná 1970 M. Novotná, *Die Äxte und Beile in der Slowakei*, PBF, Abt. IX, Bd. 3, München 1970.
- Prendi 1988 F. Prendi, u: Albanien, Schätze aus dem Land der Skipetaren, Mainz a.R. 1988.
- Raunig 1982 B. Raunig 1982, Grob ranog željeznog doba iz Ostrožca kod Cazina, GZM 37, 1982, 1 – 14.
- Schauer 1982 P. Schauer, Deutungs- und Rekonstruktionsversuche bronzzeitlicher Kompositpanzer, Archäologisches Korrespondenzblatt 12, 1982, 335 – 349.
- Stipčević 1981 A. Stipčević, *Kulni simboli kod Ilira – grada i prilozi sistematizaciji*, Posebna izdanja 54, Centar za balkanološka ispitivanja, Knj.10, Sarajevo 1981.
- Teržan 1995 B. Teržan, Stand und Aufgaben der Forschungen zur Urnenfelderzeit in Jugoslawien, Beiträge zur Urnenfelderzeit nördlich und südlich der Alpen, Monographien RGZM 35, 1995, 323- 372.
- Vinski-Gasparini 1973 K.Vinski-Gasparini, *Kultura polja sa žarama u sjevernoj Hrvatskoj*, Zadar 1973.
- Vinski-Gasparini 1980 K. Vinski-Gasparini, Ostava kasnog brončanog doba iz Punitovaca kod Đakova, VAMZ, 3. Ser. 12/13, 1980, 87 – 100.
- Vinski & Vinski Gasparini 1956 Z. Vinski / K. Vinski Gasparini, Prolegomena k statistici i kronologiji prehistorijskih ostava u Hrvatskoj i vojvodanskom području Srijema, Opusc. Archaeol. 1, 1956, 57 – 109.
- Žeravica 1993 Z. Žeravica, *Äxte und Beile aus Dalmatien und andere Teilen Kroatiens, Montenegro, Bosnien und Herzegowina*, PBF, Abt. IX, Bd. 18, Stuttgart 1993.

SUMMARY

BRONZE-AGE HOARDS FROM DALMATIA

Key words: Dalmatija, Bronze Age Hoards.

The presumed hoard from Seline, i.e. two socketed axes, two spearheads and a massive bronze ring was found near the Early Medieval church of St.Peter (Pl. I, 1-4) These objects were kept before the Second World War in the local collection in Obrovac and are now in the Archaeological Museum, Zadar (Batović 1965: 48, 52sq, Sl. 1:3; 2:6; Hiller 1991: 385, T. 45: 460).

The hoard containing two broad bracelets and eight torques was dug out near the Roman walls at Balina Glavica (Drniš) in 1911. Analogies for this type of assemblage from Ostrožac (Bosnia) and Otok-Vitina (Hercegovina) indicate that these findis could easily be considered also as a grave group (Raunig 1982: 1 - 14; Čović 1971: 301- 307). Balina Glavica is also the provenance of one complete axe with shaft-hole, one socketed axe and two more axe fragments (Marović 1981: 44; Žeravica 1993: 45, 82), presumably from an hoard (Pl. I, 6-9). It appears that the same find-place yielded actually two hoards: one with the jewellery the other with axes.

Some seventy small pieces of bronze scraps were stored in a ceramic vessel in the hoard from Krčulj near Primošten (Pl II. 1-20). Among them were three more or less preserved socketed axes, some fragmented shaft-hole axes and spear heads (Mendušić 1994: 4sq). There was an

9th Century BC bow-fibula and one leech fibula dated to the 8th Century BC.

The hoard from Marina – Trogir (Dabar) with dagger, swords, sickles etc (Figs. 1,2) is similar to the Urn-Field Culture hoards from Slavonia and the Danube-area. On the other hand, the phalera from Marina is identical with the phalera from the Bosnian hoard of Blatnica (Tešanj).

The largest Dalmatian hoard is the one from Sitno Gornje (Kaer 1889: 518sq). It consisted mostly of axes: one winged axe, one of Albano-Dalmatian type, five socketed axes and a few fragments of shaft-hole axes. There were also three spiral pendants in this hoard (Figs.3-8).

Three massive openwork bracelets were found on a construction site in Cavtat in 1950 (Drechsler-Bižić 1982: 63 – 72). Subsequently a number of bronze objects were collected on the same site: one spearhead, a fragment of the sickle etc. As the numerical display (Table 1) of the types of objects in Dalmatian Bronze-Age hoards shows (ostava=hoard; mač=sword; bodež=dagger; kelt= socketed axe; sjekira/zalisc.= wigned axe; ostale sjekira= other axes; koplje=spearhead; srp=sickle; nož=knife; nakit=jewellery), the jewellery has the geatest representation, followed by the axes, while the other objects like sickles, spears and swords are evenly represented.

Translated by D. Glogović

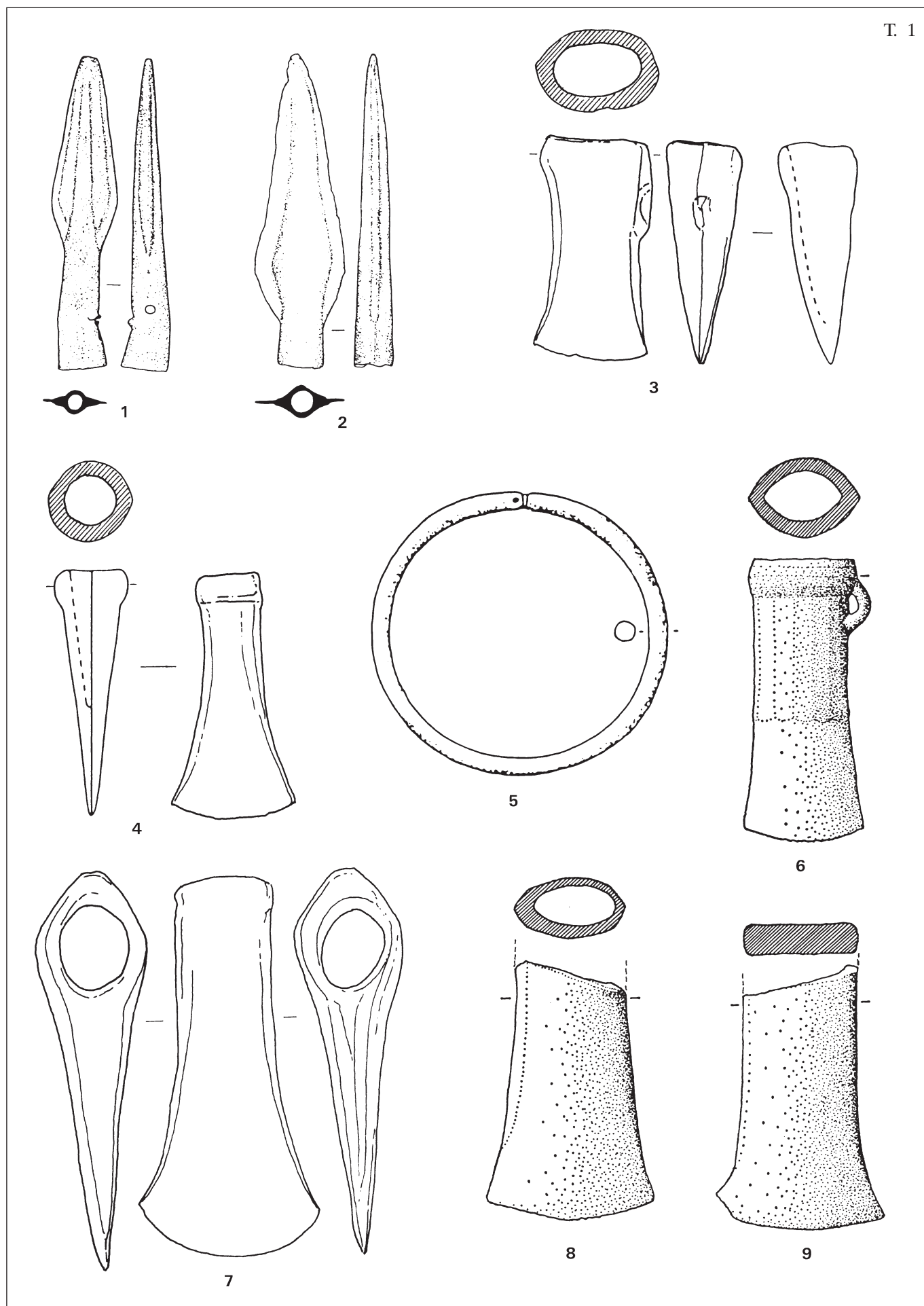
Opis tabli

T. 1 : 1 – 5 Seline; 6 – 9 Balina Glavica. Oko 1/2. 1, 2 prema Batović 1965; 3, 4, 7 prema Žeravica 1993; 5 prema Hiller 1991; 6, 8, 9 prema Marović 1981.

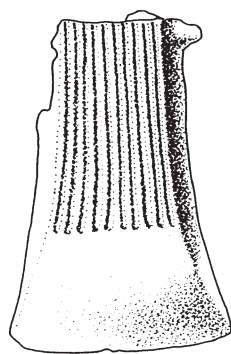
Pl. 1 : 1 – 5 Seline; 6 – 9 Balina Glavica. ca 1/2. 1, 2 after Batović 1965; 3, 4, 7 after Žeravica 1993; 5 after Hiller 1991; 6, 8, 9 after Marović 1981.

T. 2 : Krčulj. Oko 1/2. 1 - 3, 17 - 20 prema Mendušić 1994; 4 – 16 prema Žeravica 1993. 1 – 3, 17 - 20 : Crtež Branko Vukorepa.

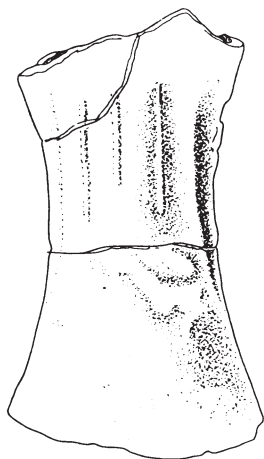
Pl. 2 : Krčulj. ca 1/2. 1 – 3, 17 - 20 after Mendušić 1994; 4 – 16 after Žeravica 1993. 1 – 3, 17 - 20 : Drawing by Branko Vukorepa.

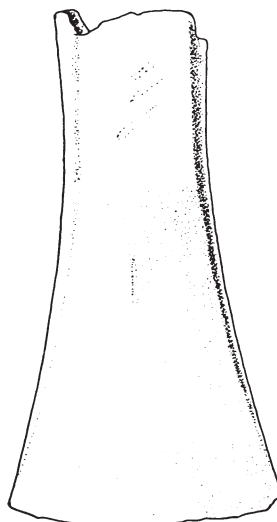
T. 2

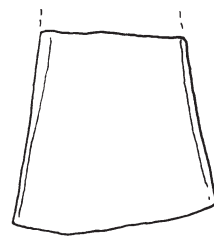
1

2

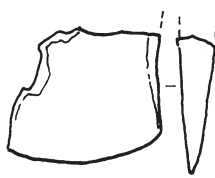
3

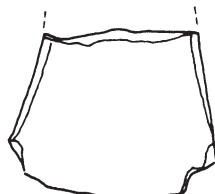
4

5

6

7

8

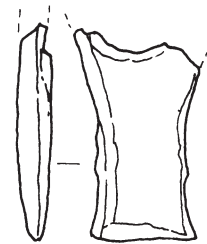
9

10

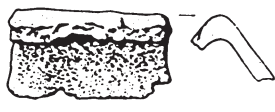
11

12

13

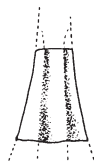
14

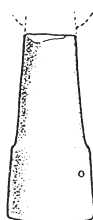
15

16

17

18

19

20